

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูล
ออสโตรเอเชียติกในประเทศไทย: จำแนกตามทฤษฎี
และหลักการในสารานุกรมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโลก
Vernacular Architecture of Austro-Asiatic Ethnic
Groups in Thailand, Based on the *Encyclopedia
of Vernacular Architecture of the World*

อิสรัชย์ บุรณะอรุณรัตน์^{a*} และ เกรียงไกร เกิดศิริ^b

Isarachai Buranaut^{a*} and Kreangkrai Kirdsiri^b

^{ab}*Faculty of Architecture, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand*

^{*}*Corresponding author. Email: earl_studio48@hotmail.com*

Abstract

This review analyzes two main aspects of the vernacular architecture of Austro-Asiatic ethnic groups in Thailand based on the *Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World*. The emphasis is on theories and principles so as to make comparisons and conclusions. Relevant documents on vernacular architecture of Austro-Asiatic groups in Thailand were collected, then categorized as specified in the *Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World*, consisting of the following: 1) concepts, 2) cultural and general aspects, 3) surroundings, 4) materials and resources for construction, 5) products and construction details, 6) maintenance, 7) signs and decoration, 8) categories, and 9) uses and functions. The comparison was done to evaluate existing knowledge; it was then categorized, based on the above theories and principles. Gaps will be examined and guidelines will be proposed.

Keywords: study conditions, vernacular architecture, Austro-Asiatic ethnic groups, theories and principles

บทคัดย่อ

บทความปริทรรศน์ว่าด้วย “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกในประเทศไทย: จำแนกตามทฤษฎีและหลักการ สาหรณกรมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโลก” เป็นบทความที่สังเคราะห์ข้อมูลหลักใน 2 ประเด็นร่วมกัน คือ สถานภาพการศึกษา สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกที่มีการศึกษามาแล้วในประเทศไทย ร่วมกับการสถานภาพความรู้และการจำแนกประเด็นการศึกษาว่าด้วยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ผ่านมาจากฐานข้อมูล “สาหรณกรมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโลก (Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World Volume)” (Oliver, 1997: 1-2) ทั้งนี้ มุ่งเน้นในเรื่องการศึกษารอบความคิดที่ว่าด้วย “ทฤษฎี (Theories)” และ “หลักการ (Principles)” เพื่อเทียบเคียงให้เห็นว่า การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกในเมืองไทยที่ผ่านมานั้นมีทิศทางในการศึกษาไปในแนวทางใด เพื่อนำไปสู่บทสรุป และการพัฒนาการศึกษาวิจัยในอนาคตที่สามารถเติมเต็มช่องว่างทางการศึกษา สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกที่มีอยู่เดิมอย่างเป็นระบบ และเป็นรูปธรรม การศึกษานี้รวบรวมเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกในประเทศไทย โดยนำมาจัดหมวดหมู่ตามกรอบความคิด ทฤษฎี แนวทาง และวิธีการศึกษา ที่เสนอไว้ในสาหรณกรมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโลก (Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World) ซึ่งได้จำแนกแนวทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็น 9 แนวทาง คือ 1) แนวทางและแนวคิด 2) คุณลักษณะทางวัฒนธรรม และคุณลักษณะทั่วไป 3) สภาพแวดล้อม 4) วัสดุ และทรัพยากรในการก่อสร้าง 5) ผลกระทบ และรายละเอียดในการก่อสร้าง 6) การบำรุงรักษา 7) สัญลักษณ์ และการประดับตกแต่ง 8) การจัดกลุ่มหมวดหมู่ 9) การใช้สอย และหน้าที่ (Oliver, 1997: 1-2) โดยการศึกษาเปรียบเทียบดังกล่าว เพื่อประเมินสถานภาพขององค์ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อจัดหมวดหมู่การศึกษาที่ผ่านมาจากความสอดคล้องกับ “ทฤษฎี (Theories)” และ “หลักการ (Principles)” เพื่อค้นหาช่องว่างของการศึกษา รวมไปถึงแนวทางการศึกษาที่เหมาะสมต่อไป

คำสำคัญ: สถานภาพการศึกษา สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติก ทฤษฎี และหลักการ

บทนำ

“กลุ่มชนชาติพันธุ์ที่พูดภาษาในกลุ่มออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic)” หรือ “กลุ่มชนชาติพันธุ์ที่พูดภาษากลุ่มตระกูลมอญ-ขแมร์ (Mon-Khmer)” ในปัจจุบัน สันนิษฐานว่าเป็นกลุ่มชนที่อยู่อาศัยในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาคพื้นทวีปมาเก่าแก่ก่อนหน้าทีกลุ่มคนชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท-กะได จะเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน (Premssirat, 2004: 18) ทั้งนี้ สอดคล้องกับหลักทางภาษาศาสตร์ที่ว่ากล่าวหาว่า ความหลากหลายของภาษาในกลุ่มตระกูลภาษาเดียวกัน ได้บ่งชี้ถึงพัฒนาการอันยาวนานของการตั้งถิ่นฐาน ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่ากลุ่มชนชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก มีความหลากหลายของภาษามากถึง 150 กลุ่มภาษา (Sidwell, 2013: 437) มีการตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอยู่ทั่วไปในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และตั้งถิ่นฐานมาก่อนทีกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท และตระกูลจีน-ทิเบตจะเคลื่อนย้ายเข้ามาและขยายตัวกลายเป็นประชากรกลุ่มหลักในภายหลัง (Kirdsiri, 2010: 217-219) โดยทีกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละพื้นที่ โดยแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ (Premssirat, 2004: 19) ได้แก่

- 1) มอญ-ขแมร์เหนือ ประกอบด้วย 3 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มปะหล่อง, กลุ่มขมุ, กลุ่มเวียดติก
- 2) มอญ-ขแมร์ตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วย 3 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มเปี้ยว, กลุ่มขแมร์, กลุ่มกะตุ
- 3) มอญ-ขแมร์ใต้ ประกอบด้วย 2 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มมอญ, กลุ่มอัสเลียน

วัตถุประสงค์ของบทความ

1. เพื่อศึกษารอบความคิด ทฤษฎี แนวทาง และวิธีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตามแนวทางการจำแนกในสาหรณกรมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโลก (Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World)

2. เพื่อประเมินสถานภาพขององค์ความรู้ ในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกในประเทศไทย

3. เพื่อเปรียบเทียบกับแนวทางการศึกษา ว่าด้วยเรื่อง “ทฤษฎีและหลักการ (Theories and Principles)” ที่จำแนกในสารานุกรมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโลก (Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World) เพื่อนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับสถานภาพความรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ในประเทศไทยที่มีการศึกษามาแล้ว เพื่อหาช่องว่างของการศึกษา และแนวทางการศึกษาที่เหมาะสมในอนาคต

สถานภาพการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชาติพันธุ์ในประเทศไทย

ในพื้นที่ประเทศไทยมีการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจำแนกตามกลุ่มตระกูลภาษา (Premsrirat, 2004: 19) ได้เป็น 5 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท (Tai) 2) กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan) 3) กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) 4) กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรนีเซียน (Austronesian) 5) กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลม้ง-เมี่ยน (Hmong-Mien)

จากการศึกษา และการทบทวนสารสนเทศต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนพักอาศัย และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ พบว่า การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในกลุ่มชาติพันธุ์โดยส่วนใหญ่เน้นไปที่ “กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท” ทั้งนี้ งานวิชาการกลุ่มในระยะบุกเบิก และสร้างความเคลื่อนไหวต่อเนื่องในวงวิชาการว่าด้วยสังคมวัฒนธรรมกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทยอย่างต่อเนื่อง คือ ศาสตราจารย์ ดร. จักรทิพย์ นาคสุภา ซึ่งริเริ่มโครงการวิจัยในชุด “ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไทย” (Naksupha, 1995) ซึ่งนอกจากข้อค้นพบที่สำคัญของการวิจัยแล้ว ยังสร้างให้นักวิชาการจำนวนมากที่ให้ความสนใจในประเด็นเรื่องเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไท ทั้งการศึกษากายใน และภายนอกประเทศ จากผลลัพธ์ของ

โครงการวิจัยดังกล่าวข้างต้นได้ส่งอิทธิพลอย่างสำคัญต่องานบุกเบิกด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไท ในชุดโครงการโครงการวิจัยกลุ่มของ อรศิริ ปาณินท์ ในชุดโครงการวิจัย “ภูมิปัญญา พัฒนาการ และความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย-ไท คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น” (Panin, 2002)ซึ่งได้ศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศ และนอกประเทศ และนำไปสู่การศึกษาในลักษณะองค์รวมของสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างพื้นถิ่นที่สัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ไท โดยมองสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นหน่วยย่อยของความสัมพันธ์ของบริบทแวดล้อมในชุดโครงการ “การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย” (Panin, 2009) ซึ่งได้ศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทที่ตั้งถิ่นฐานในและนอกประเทศไทย ซึ่งการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นทำให้องค์ความรู้ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทถูกพัฒนาไปอย่างกว้างขวาง และลึกซึ้ง และทำให้มีนักวิชาการ นักวิจัย และนักศึกษาที่ให้ความสนใจสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และสภาพแวดล้อมของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทมากขึ้น ทั้งนี้ จากการค้นคว้าฐานข้อมูลเอกสารวิชาการเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างพื้นถิ่น เพื่อจัดทำสถานภาพความรู้เอกสารวิชาการทั้งสิ้น 207 เรื่อง โดยจำแนกเอกสารทางวิชาการดังกล่าวออกได้เป็น 5 ประเภท คือ โครงการวิจัย 38 เรื่อง, วิทยานิพนธ์ 35 เรื่อง, หนังสือ 28 เรื่อง, บทความ 47 เรื่อง และรายงาน 59 เรื่อง

จากการจำแนกหมวดหมู่ของเอกสารโดยใช้เกณฑ์การจำแนกตาม “กลุ่มชาติพันธุ์” ที่สัมพันธ์กับ “กลุ่มตระกูลภาษา” พบว่า การศึกษาที่สัมพันธ์กับ “กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท (Tai)” จำนวน 143 เรื่อง (69.7% ของการศึกษาทั้งหมด), “กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan)” จำนวน 32 เรื่อง (15.6%), “กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic)” จำนวน 16 เรื่อง (6.8%), “กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรนีเซียน (Austronesian)” จำนวน 4 เรื่อง (2%) และ “กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลม้ง-เมี่ยน (Hmong-Mien)” จำนวน 3 เรื่อง (1.5%) และ “การศึกษาในภาพรวมของ

กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย” จำนวน 9 เรื่อง (4.4%) จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า ได้มีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไท เป็นจำนวนมาก อันเนื่องมาจากเพราะเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่มีความใกล้ชิด และร่วมรากวัฒนธรรมเดียวกับกลุ่มคนที่อยู่อาศัยในประเทศไทยปัจจุบัน

การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) ในประเทศไทย

จากการค้นคว้าฐานข้อมูลเอกสารวิชาการด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และสภาพแวดล้อมสรรสร้างพื้นถิ่น ที่เกี่ยวเนื่องกับ “กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic)” พบเอกสารจำนวน 16 หัวเรื่อง (รายละเอียดในตารางที่ 1) ในที่นี้สามารถจำแนกเอกสารได้เป็น 4 ประเภท คือ งานวิจัย จำนวน 3 เรื่อง, วิทยานิพนธ์ จำนวน 7 เรื่อง, บทความ จำนวน 2 เรื่อง, รายงาน จำนวน 4 เรื่อง โดยเอกสารแต่ละประเภทมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เอกสารประเภท “งานวิจัย” จะมีกรอบการศึกษาแบบกว้างๆ โดยมุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้และขยายพรมแดนการศึกษาทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้มีความกว้างขวางมากยิ่งขึ้น มีวิธีการทำงานที่เป็นระบบ และมีการนำความรู้จากศาสตร์อื่น นอกเหนือไปจากศาสตร์ทางสถาปัตยกรรมเข้ามาใช้ในกระบวนการคิดวิเคราะห์ และเปรียบเทียบ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุป และเปิดโอกาสให้สามารถต่อยอดองค์ความรู้ที่ค้นคว้ามา ในขณะที่เอกสารประเภท “วิทยานิพนธ์” จะมีการกำหนดประเด็น หรือขอบเขตการศึกษาที่แคบกว่า แต่มีกระบวนการทำงานเช่นเดียวกับโครงการวิจัย ซึ่งมีทั้งการวิจัยที่พัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ และการวิจัยที่ขยายพรมแดนความรู้ไปยังพื้นที่ใหม่ๆ นอกจากนี้ ยังมีเอกสารประเภท “บทความ” ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการสรุปเนื้อหาบางส่วนจากโครงการวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ ในขณะที่เอกสารประเภท “รายงาน” จะมีรูปแบบการศึกษาที่เป็นระบบแบบแผน และมุ่งทำการศึกษาเชิงลึก และรายละเอียดทางด้านสถาปัตยกรรมเป็นหลัก

จากเอกสารทั้งหมด 16 เรื่องพบว่า กลุ่มที่มีการศึกษามากที่สุดคือ “กลุ่มมอญ-ขแมร์ใต้” จำนวน 6 เรื่อง และส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์มอญเป็นหลัก โดยมีโครงการวิจัย “เรือนพื้นถิ่นไทย-มอญ ที่สังขละบุรี” (Panin, 1996) และ “เรือนพื้นบ้านไทย-มอญ” (Panin, 1999) ของอรศิริ ปาณินท์ เป็นการศึกษาในยุคบุกเบิกที่สำคัญ และส่งอิทธิพลไปยังการศึกษาวិทยานิพนธ์ 2 เรื่อง ที่คือ “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในสำนึกไทย-มอญ : กรณีศึกษาชุมชนวัดเจติยทัตถ์ ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี” ของจตุพล อังศุเวช (Angsuvech, 2005) และ “พลวัตทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชนชาติมอญ: กรณีศึกษาชุมชนชาวมอญ บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง หมู่ 2 ต.หนองลู อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี” ของณัชชา สกุงงาม (Sagunngam, 2012) ซึ่งทั้งสองเรื่องได้ขยายองค์ความรู้ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชาติพันธุ์มอญให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และเป็นการต่อยอดจากโครงการวิจัยของอรศิริ ปาณินท์ ที่ได้ทำเอาไว้ในอดีต

ในขณะที่การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นใน “กลุ่มมอญ-ขแมร์ตะวันออก” มีจำนวน 5 เรื่อง แต่มีการศึกษาที่แตกต่างกันถึง 4 ชาติพันธุ์ คือ แสก, ขแมร์, ส่วย และบรู โดยพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ยกเว้น “โครงการศึกษารูปแบบเรือนพื้นถิ่น และภูมิทัศน์ในบริเวณที่พักอาศัยของเกษตรกรชาวเขมรในบริเวณเกาะแต้ช จังหวัดกันตล ประเทศกัมพูชา” ของศรัณยา หล่อมณีนพรัตน์ (Lormaninopparat, 2005) ที่มีพื้นที่ศึกษาอยู่ในประเทศกัมพูชา นอกจากนี้ เมื่อดูในรายละเอียดของผู้ศึกษาพบว่า ยังมีความหลากหลายของสาขาวิชา ทั้งสาขาภูมิสถาปัตยกรรม สาขาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และสาขาสถาปัตยกรรมภายใน จึงทำให้มีรายละเอียดของเนื้อหาที่แตกต่างกัน ตามปรัชญาของแต่ละสาขาอีกด้วย

สภาพภาพการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ ออสโตรเอเชียติกในประเทศไทยว่าด้วย “ทฤษฎีและหลักการ (Theories and Principles)”

จากการศึกษาพบว่า มีการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกในประเทศไทย จำนวน 16 เรื่อง ในการศึกษาครั้งนี้จะทำการวิเคราะห์เอกสารดังกล่าว ร่วมกับแนวคิด “ทฤษฎีและหลักการ (Theories and Principles)” ของ Paul Oliver ที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั้ง 9 แนวทางที่กล่าวมาไว้เบื้องต้น ในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

ประเด็นเรื่อง: “แนวทางและแนวคิด (Approaches and Concept)”

เนื่องจากในบทความนี้มุ่งศึกษาเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมชาติพันธุ์เป็นหลัก ซึ่งในที่นี้ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ฉะนั้นในการศึกษาเอกสารดังกล่าวจึงมีกรอบแนวทางและแนวคิดที่สัมพันธ์กับ “แนวทางชาติพันธุ์วรรณา (Ethnological Approach)” เป็นสำคัญ สังเกตได้จากหัวข้อที่มาและความสำคัญของงานวิจัยที่ได้ค้นคว้ามานั้น ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการดำรงอยู่ และการมีตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้ศึกษา และมุ่งขยายพรมแดนความรู้เรื่องชาติพันธุ์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยมีสถาปัตยกรรมเป็นหัวใจสำคัญ ในการใช้อธิบายถึงความเป็นชาติพันธุ์ในแต่ละแห่ง อย่างไรก็ตาม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ก่อตัวขึ้นจากบริบทแวดล้อม และมีความสัมพันธ์ทางสังคม และวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อน ดังนั้นในการศึกษาจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องใช้แนวทาง และมุมมองที่หลากหลาย เพื่อทำความเข้าใจปัจจัยในการก่อตัวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ

จากการทบทวนเอกสารพบว่า “แนวทางและแนวคิด (Approaches and Concept)” ที่นิยมใช้ในการศึกษา คือ “แนวทางคติชนศึกษา (Folkloristic Approach)” ว่าด้วยเรื่องของคติความเชื่อ และประเพณีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่

สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและอาชีพ เช่น “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่”¹ (Pukkanthorn, 2007: 27-32) ในกลุ่มชาติพันธุ์ขม และแสก นอกจากนี้ ยังมีคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรือนโดยตรง เช่น “สูตรบ้าน” (Panin, 1996: 103-111) ของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ซึ่งปรากฏในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์มอญทั้ง 4 เรื่อง โดยมีรายละเอียดระบุถึง ทำเลที่ตั้ง ลักษณะที่ดิน ทิศทางและขนาดเรือน ตลอดจนวันเวลาในการปลูกสร้างเรือน เป็นต้น หรือความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ขม เช่น ความเชื่อเรื่องผีเสื้อ หรือผีบรรพบุรุษ ซึ่งมีส่วนในการกำหนดระเบียบแบบแผนในการวางผังพื้นของเรือน (Pukkanthorn, 2007: 166-167) หรือการนับถือพระแม่ธรณีในตำแหน่งที่ปลูกสร้างเรือน เป็นต้น จากการศึกษาค้นคว้า วิจัยการศึกษาใน “แนวทางคติชนศึกษา (Folkloristic Approach)” สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1: การใช้ “แนวทางคติชนศึกษา (Folkloristic Approach)” เพื่อสร้างความเข้าใจ และคำอธิบายเบื้องต้น การศึกษาในลักษณะนี้ ปรากฏอยู่ในเอกสารประเภท “รายงาน” ซึ่งมีกระบวนการศึกษาที่ไม่ซับซ้อน มีการค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับคติความเชื่ออย่างกว้างๆ และอภิปรายผลจากกายเรือนที่ปรากฏ

ระดับที่ 2: การใช้ “แนวทางคติชนศึกษา (Folkloristic Approach)” เพื่อสร้างกรอบความคิดในการสำรวจภาคสนาม การศึกษาในลักษณะนี้ ปรากฏอยู่ใน “โครงการศึกษารูปแบบเรือนพื้นถิ่น และภูมิทัศน์ในบริเวณที่พักอาศัยของเกษตรกรชาวเขมรในบริเวณเกาะเต๋ต จังหวัดกันตล ประเทศกัมพูชา” ของศรัณยา หล่อมณี นพรัตน์ (Lormaninopparat, 2005)

ระดับที่ 3: การใช้ “แนวทางคติชนศึกษา (Folkloristic Approach)” เพื่อสร้างคำอธิบาย วิเคราะห์และเปรียบเทียบกับสถานการณ์ในปัจจุบัน การศึกษาในลักษณะนี้ เป็นการศึกษาคติความเชื่อที่สัมพันธ์กับเรือน ทั้งข้อมูลทฤษฎีจากเอกสาร และข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจภาคสนาม เพื่อนำมาอธิบายสัมพันธ์ที่ส่งผลลักษณะทางกายภาพของเรือน ตลอดจนวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยภายในเรือน

¹ “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” เป็นคติความเชื่อที่สัมพันธ์กับคติทางพุทธศาสนา และแพร่หลายในพื้นที่ภาคอีสานของประเทศไทย และ สปป.ลาว ซึ่งเป็นคติความเชื่อหลักในพื้นที่ที่ส่งอิทธิพลต่อชาวขม และชาวแสก ซึ่งเป็นชาติพันธุ์กลุ่มน้อยในพื้นที่ด้วย ที่มา: Pukkanthorn (2007) “วิถีชีวิตความเชื่อในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวขม: ศึกษาเปรียบเทียบชาวขมในพื้นที่จังหวัดหนองคาย มุกดาหาร และอุบลราชธานี” (สาขาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 27-32.

นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์ถึงมูลเหตุ และปัจจัยในการคงอยู่ และเปลี่ยนแปลงของคติความเชื่อดังกล่าวในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยการศึกษาลักษณะดังกล่าว สะท้อนให้เห็นในงานศึกษาหลายเรื่อง เช่น “เรือนพื้นถิ่นไทย-มอญ ที่สังขละบุรี” และ “เรือนพื้นบ้านไทย-มอญ” ของอรศิริ ปาณินท์ (Panin, 1996), “คติความเชื่อและภูมิปัญญาซึ่งสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐาน ผังหมู่บ้านและบ้านเรือนของชุมชนชาติพันธุ์ลัวะในประเทศไทย” ของอรรถรัตน์ ฆะสันต์ (Khasan, 2010) เป็นต้น

นอกจาก “แนวทางคติชนศึกษา (Folkloristic Approach)” ที่กล่าวมาแล้วนั้น สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ก็คือ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยในการตั้งถิ่นฐานที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยสัมพันธ์กับแนวทางที่สำคัญ คือ “แนวทางภูมิศาสตร์ (Geographical Approach)”, “แนวทางนิเวศวิทยาวิจัย (Ecological Research Approach)” จากการศึกษาเอกสาร พบว่า โดยทั่วไปแล้วแนวทางดังกล่าวเป็นการศึกษาในเชิงของการอธิบายลักษณะการตั้งถิ่นฐานและปัจจัยในการตั้งถิ่นฐานของชุมชนกรณีศึกษา ในกรณีของงานวิจัยที่มีพื้นที่ศึกษาเดียว เช่น “พลวัตทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชนชาติมอญ: กรณีศึกษาชุมชนชาวมอญ บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง หมู่ 2 ต.หนองลู อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี” ของณัชชา สุกุลงาม (Sagunngam, 2012) เป็นต้น

และในกรณีของงานวิจัยที่มีพื้นที่ศึกษาหลายแห่ง ด้วยแนวทางการศึกษาดังกล่าว ทำให้สามารถเปรียบเทียบลักษณะการตั้งถิ่นฐานของแต่ละแห่ง รวมไปถึงการวิเคราะห์เปรียบเทียบกรณีศึกษาในระดับของผังบริเวณของชุมชน เพื่อหาความสัมพันธ์ในประเด็นต่างๆ ได้ เช่น การศึกษาเปรียบเทียบชาวบรูไนในพื้นที่จังหวัดหนองคาย มุกดาหาร และอุบลราชธานี (Pukkanthorn, 2007: 169) เป็นต้น

ในขณะที่ “เรือนพื้นบ้านไทย-มอญ” ของอรศิริ ปาณินท์ (1999) ได้นำ “แนวความคิดเรื่องการกระจายตัว (Diffusion Concept)” ประกอบกับข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ เพื่อสืบค้นการกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์มอญในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย และนำมาสู่การกำหนดพื้นที่ศึกษาทั้ง 10 หมู่บ้าน ใน 8 จังหวัด (Panin, 1999: 14-21)

จากการศึกษาพบว่า การวิจัยทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโดยส่วนใหญ่ จะให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นสำคัญ ทั้งการเก็บข้อมูลด้านกายภาพ เช่น ผังชุมชน, ผังบริเวณ, ผังพื้น, รูปตัดอาคาร รวมไปถึงระบบโครงสร้างและวัสดุการก่อสร้างต่างๆ เป็นต้น และการเก็บข้อมูลด้านการสัมภาษณ์ด้วย ซึ่งวิธีการดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาใน “แนวทางการบันทึกและจัดเก็บข้อมูล (Recording and Documentation Approach)” นอกจากนี้ ในงานวิจัยที่มีความแตกต่างกันของสาขาวิชาพบว่า จะมีการเก็บรายละเอียดของข้อมูลที่เน้นเนื้อหาตามปรัชญาของแต่ละสาขา กล่าวคือ สาขาภูมิสถาปัตยกรรม จะมีการเก็บข้อมูลผังบริเวณและพืชพันธุ์โดยรอบเรือนอย่างละเอียด ในขณะที่สาขาสถาปัตยกรรมภายใน จะมีการเก็บข้อมูลการใช้สอยพื้นที่ภายใน รวมไปถึงการวัดขนาดและสัดส่วนอย่างละเอียด เป็นต้น

ประเด็นเรื่อง: คุณลักษณะทางวัฒนธรรม และคุณลักษณะทั่วไป (Cultural traits and Attributes)

จากการทบทวนเอกสาร พบว่า การศึกษาในประเด็นเรื่อง “คุณลักษณะทางวัฒนธรรม และคุณลักษณะทั่วไป (Cultural traits and Attributes)” สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับคือ “ระดับชุมชน” และ “ระดับครัวเรือน” โดยใน “ระดับชุมชน” นั้น แสดงออกในลักษณะของ “การจัดกาพื้นที่ (Spatial Organization)” ที่สัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจของชุมชน อันสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนการศึกษาภูมิชาติพันธุ์ลัวะของอรรถรัตน์ ฆะสันต์ (Khasan, 2010: 49) ที่มีการจัดการพื้นที่ในชุมชนโดยแบ่งเป็น พื้นที่หมู่บ้าน สำหรับการอยู่อาศัย, พื้นที่สวน และพื้นที่ไร่ สำหรับการประกอบอาชีพ, พื้นที่ป่าชุมชน และอ่างเก็บน้ำ สำหรับอุปโภคบริโภคร่วมกันในชุมชน (Khasan, 2010 49)

นอกจากนี้ ยังมีการแสดงออกในทางศาสนาและความเชื่อ (Religion and Beliefs) ซึ่งมีหลากหลายลักษณะ เช่น พื้นที่ศาลประจำหมู่บ้าน และศาลาสวดศพของชาติพันธุ์ลัวะ บ้านจูน จังหวัดน่าน (Khasan, 2010: 49) ต้นโพธิ์ ดอนปู่ตา และวัด ของชาติพันธุ์บรูไน บ้านโพธิ์ จังหวัดหนองคาย (Pukkanthorn, 2007: 57) นอกจากนี้ ความเชื่อที่แสดงออกทางกายภาพแล้ว ยังมีระบบความเชื่อเกี่ยวกับ “ผีบรรพบุรุษ” “ฮีสลีสอง คองลีสลีสี่” ในกลุ่มวัฒนธรรมของชาติพันธุ์บรูไน และแสก ยังสัมพันธ์กับ

วิธีคิดเรื่อง “คุณค่า และจริยธรรม (Values and Norms)” ซึ่งเปรียบเสมือนระเบียบปฏิบัติร่วมกันของคนในชุมชน

โดยใน “ระดับของครัวเรือน” เป็นการศึกษาในลักษณะของ “วิถีชีวิตประจำวัน (Domestic Routine)” ที่สัมพันธ์กับการประกอบอาชีพเป็นหลัก รวมไปถึงการ แสดงออกทางศาสนาและความเชื่อ (Religion and Beliefs) ที่ปรากฏอยู่ในเรือน เช่น การยกระดับพื้นเรือน เพื่อสร้างลำดับศักดิ์ของเรือน และการสร้างหิ้งบูชาขึ้น ออกจากผนังเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ ในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ (Sagunngam, 2012: 189), คุณลักษณะของพื้นที่โถงขนาดใหญ่เพื่อรองรับประเพณี การเกิด การโกนจุก การแต่งงาน การบวช และการตาย ของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ (Panin, 1999: 166) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การแสดงออกทาง “ศาสนาและความเชื่อ (Religion and Beliefs)” นั้นจะแสดงออกผ่านการประกอบพิธีกรรม (Rite and Ceremonial) โดยมีผู้อาวุโส หรือผู้เฒ่าผู้แก่ ที่ได้รับการเคารพ และยอมรับนับถือของชุมชนเป็นผู้ประกอบพิธี ซึ่งเป็นการแสดงออกถึง “ระดับชั้นทางสังคม (Social Structure)” อันเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในของชุมชนเอง อย่างไรก็ตาม จากการยอมรับนับถือของคนในชุมชน ทำให้ระดับชั้นทางสังคมที่ได้รับมานั้น นอกเหนือจากการ ปฏิสัมพันธ์ในทางความเชื่อแล้ว บ่อยครั้งที่สถานะดังกล่าว ยังควบคู่ไปการ ปฏิสัมพันธ์ทางการเมือง (Politics) ในลักษณะของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่ทำหน้าที่ ประสานกับรัฐส่วนกลางอีกด้วย

สำหรับประเด็นเรื่อง “ระดับชั้นทางสังคม (Social Structure)” พบว่า มีความน่าสนใจในการศึกษากลุ่มชาวมอญที่สังขละบุรี ของฉะเชิงเทรา สกุงงาม ซึ่งมีการ แบ่งสถานะของคนเป็น 4 กลุ่ม (Sagunngam, 2012: 90-91) คือ กลุ่มชาวมอญที่ได้รับสัญชาติไทย, กลุ่มชาวมอญต่างดาว, กลุ่มชาวมอญพลัดถิ่น กลุ่มชาวมอญหลบหนีเข้าเมือง ซึ่งเป็นนโยบายการปกครองที่สัมพันธ์กับระบบทางการเมือง (Politics) โดยการแบ่งสถานะดังกล่าวมีผลต่อสิทธิในการอยู่อาศัย และการประกอบอาชีพ ซึ่งส่งผลต่อฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และมีอิทธิพลต่อวิธีคิด และการแสดงออกผ่านทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกัน

ในขณะที่หัวข้อ “ภาษา (Language)” ซึ่งเป็นลักษณะที่แสดงออกถึงความ เป็นชาติพันธุ์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่พบการศึกษาในประเด็นนี้มากนักในเอกสาร ประเภทโครงการวิจัย และวิทยานิพนธ์ ส่วนใหญ่พบในเอกสารประเภทรายงาน ซึ่งเป็นการศึกษาในลักษณะของการเรียกชื่อโครงสร้าง และองค์ประกอบทาง สถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่น ศัพท์ทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ (Sangaramrungsot, 1989) ศัพท์ทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ขมุ (Inthasai, 1998: 245-247) ศัพท์ทางสถาปัตยกรรมภาษาอาระอั้งของกลุ่มชาติพันธุ์ปะหล่อง (Lakkanapachong, 1999: 143)

สำหรับการศึกษาในประเด็นเรื่อง “การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Interaction)” จากการศึกษาพบว่า เนื่องจากชนในกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษา ตระกูลออสโตรเอเชียติก มีลักษณะเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ฉะนั้นจึงพบการ รับเอาวัฒนธรรมจากกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ที่เป็นประชากรหลักในพื้นที่ ซึ่งปรากฏ ในเอกสารงานวิจัย เช่น การปลูกสร้างเรือนทรงไทยของกลุ่มชาติพันธุ์มอญในพื้นที่ ลุ่มน้ำภาคกลาง (Panin, 1999: 203-206) อย่างไรก็ตามการปลูกสร้างลักษณะดังกล่าว เป็นเพียงการหยิบยืมเปลือกหรือรูปทรงภายนอกของเรือนไทยเท่านั้น โดยที่ ผังพื้นและลักษณะการใช้สอยพื้นที่ยังคงสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ มอญอย่างชัดเจน, หรือการที่กลุ่มชาติพันธุ์ขมุ และแสก รับเอาความเชื่อเรื่องฮีตสิบสองคองสิบสี่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวในพื้นที่ภาคอีสานของประเทศไทย, หรือ การที่กลุ่มชาติพันธุ์ของกลุ่มแสก หยิบยืมชื่อเรียกโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของ กลุ่มชาติพันธุ์ลาว (Kamket, 2010: 386)²

ประเด็นเรื่อง: สภาพแวดล้อม (Environment)

จากการศึกษาพบว่า เอกสารส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในประเด็น “สภาพแวดล้อม (Environment)” เป็นหลัก เนื่องจากเป็นปัจจัยหลักที่เกี่ยวข้อง “การตั้งถิ่นฐาน (Settlement)” และ “ที่ตั้ง (Location and Site)” ของชุมชน ซึ่งใช้อธิบาย

² ข้อสังเกตจากผู้ศึกษา พบว่า ในกลุ่มชาติพันธุ์แสกมีการเรียกชื่อโครงสร้าง “จันทัน” ว่า “สิยัว” ซึ่งเป็น คำเรียกในกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ในขณะที่ชื่อเรียกอื่นๆ เช่น ชื่อ (โวงใต้) ออกไ้ (ตะบ่าง) ยังใช้คำเรียกใน ภาษาแสกอยู่ จึงสันนิษฐานได้ว่า เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์แสก แต่เดิมมีการปลูกสร้างเป็นลักษณะของ เรือนเครื่องผูก ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนมาก่อสร้างด้วยระบบโครงสร้างไม้ จึงไม่มีชื่อเรียกโครงสร้าง ดังกล่าว ฉะนั้นจึงมีการหยิบยืมชื่อเรียกมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในพื้นที่

ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อม รวมไปถึงปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ในการดำรงชีวิต และการทำมาหากิน โดยส่วนใหญ่จะอยู่ในส่วนต้นของการศึกษา เพื่อเข้าใจบริบทแวดล้อมโดยรวมก่อนที่เข้าสู่การศึกษาในส่วนของตัวสถาปัตยกรรม ในขณะที่หัวข้อ “สภาพอากาศ (Climate)” นั้น มีการศึกษาเพื่อใช้อธิบายความสัมพันธ์กับตัวเรือน เช่น ทิศทางการวางตัวของเรือนมอญ ที่หันไปทางทิศตะวันออก-ตะวันตก ทำให้รับลมใต้สะดวก (Panin, 1999: 157) เป็นต้น

ประเด็นเรื่อง: วัสดุ และทรัพยากรในการก่อสร้าง (Materials and Building Resources)

จากประเด็นเรื่อง “วัสดุ และทรัพยากรในการก่อสร้าง (Materials and Building Resources)” ได้จำแนกออกมาเป็น 6 หัวข้อ (Oliver, 1997: 193-194) คือ วัสดุที่ทำจากสัตว์ (Animal Product), วัสดุประเภทดิน (Earths and Clays), วัสดุประเภทหญ้า และปาล์ม (Grasses and Palms), วัสดุประเภทหิน (Rocks and Stone), วัสดุประเภทไม้ (Timber), การใช้งาน และการผลิต (Used and Manufactured)

เนื่องจากพื้นที่ประเทศไทย และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป ตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศเขตร้อนชื้น ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุม และมีฝนตกชุก จึงทำให้อุดมไปด้วยทรัพยากรป่าไม้จำนวนมาก (Chaiyotha, 2005: 91-95) ทำให้ไม้ (Timber) หญ้า และปาล์ม (Grasses and Palms) เป็นวัสดุหลักในการปลูกสร้างเรือนพักอาศัย เนื่องจากเป็นวัสดุที่ง่ายต่อการใช้งาน และการผลิต (Used and Manufactured) สามารถนำมาใช้ในการปลูกสร้างเรือนหลังได้ และท้องถิ่นมีภูมิปัญญาในการจัดการกับวัสดุเหล่านี้ได้ เช่น การปลูกสร้างเรือนเครื่องผูกที่ทำจากวัสดุไม้ไผ่ของชุมชนมอญ สังขละบุรี (Sagunngam, 2012: 189) ในขณะที่การใช้วัสดุประเภทดิน (Earths and Clays) พบในลักษณะของการทำวัสดุขุยมะพร้าวที่พัฒนาขึ้นแทนการใช้วัสดุขุยมะพร้าวเป็นประเภทหญ้า ส่วนการใช้วัสดุประเภทหิน (Rocks and Stone) นั้น เป็นวัสดุที่ต้องใช้วิธีการผลิตที่ซับซ้อนอีกทั้งยังต้องใช้กำลังแรงงาน และระยะเวลาในการผลิตที่มากกว่าวัสดุอื่นๆ ฉะนั้นการใช้วัสดุประเภทหินจึงปรากฏอยู่ในสิ่งปลูกสร้างประเภทศาสนสถานในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากชุมชนในกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกโดยส่วนใหญ่

มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนขนาดเล็ก ดังนั้นจากการศึกษาจึงไม่พบการสร้างสิ่งปลูกสร้างที่ทำจากหินภายในบริเวณพื้นที่ศึกษา

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในประเทศไทยนั้น มีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้าน วัสดุสมัยใหม่ หรือวัสดุอุตสาหกรรม (Industrial Product) อยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งการเข้ามาของวัสดุอุตสาหกรรมนั้น ส่งผลทั้งแง่ของปัจจัยคุกคามที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และในแง่ของการสอดคล้องกับบริบทร่วมสมัยที่ยังสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยปัจจัยดังกล่าวที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในบริบทของประเทศไทย รวมไปถึงบริบทของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างมีนัยสำคัญ ฉะนั้นการศึกษาในประเด็นของ “วัสดุอุตสาหกรรม (Industrial Product)” จึงมีความน่าสนใจอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาในปัจจุบัน

ประเด็นเรื่อง: ผลผลิตทางการก่อสร้าง (Production)

ในประเด็น “ผลผลิตทางการก่อสร้าง (Production)” มีการจำแนกออกมา 7 หัวข้อ (Oliver, 1997: 279-280) คือ ส่วนประกอบ และรอยต่อ (Assembly), ผนัง (Cladding and Finishes), เครื่องเรือน (Integral Furniture and Fixtures), ช่องเปิด และบานพับ (Openings and Fitting), ระบบหลังคาและช่วงพาด (Roofs and Spans), โครงสร้างรองรับ และระบบพื้น (Supports and Floors), เทคนิคและทักษะ (Techniques and Skills)

จากการทบทวนเอกสารพบว่า ในประเด็นของ “ผลผลิตทางการก่อสร้าง (Production)” นั้น พบการศึกษาอยู่น้อย โดยส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ในการแสดงแบบทางสถาปัตยกรรม และมีการอธิบายในลักษณะของภาพรวม แต่ไม่ได้เจาะลึกลงไป ในรายละเอียด มีเพียงเอกสารรายงานเรื่อง “เทคนิคการสร้างบ้านชาวเขาเผ่าละโว้ หมู่บ้านน้ำตื้น ตำบลภูคา อำเภอบัว จังหวัดน่าน” ของสมพงษ์ แสงอร่ามรุ่งโรจน์ (Sangaramrungsrot, 1989) ที่ศึกษาเกี่ยวกับส่วนประกอบ และรอยต่อ (Assembly) ของโครงสร้างเรือนอย่างละเอียด เช่น รอยต่อการฝากเสากับคาน 3 รูปแบบ, รอยต่อการเข้าพริ้งบริเวณมุมอาคาร 3 รูปแบบ เป็นต้น รวมไปถึงการศึกษารูปแบบผนัง (Cladding and Finishes) ที่แตกต่างกัน 4 รูปแบบ และแสดงขั้นตอนการขึ้นฝาเรือนอีกด้วย นอกจากนี้ในหัวข้อ “เครื่องเรือน (Integral Furniture and Fixtures)”

มีการศึกษาอย่างละเอียดในเอกสารเรื่อง “คุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในเรือนพื้นถิ่นชาวแสก: กรณีศึกษา บ้านอาจสามารถ ต.อาจสามารถ อ.เมือง จ.นครพนม” ของชลธิ์ คำเกษ (Kamket, 2010) ด้วยพื้นฐานของสาขาวิชาสถาปัตยกรรมภายใน จึงมีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สอยพื้นที่ภายใน รวมไปถึงเครื่องเรือนต่างที่อยู่ภายในเรือนอย่างละเอียด

ประเด็นเรื่อง: พื้นที่บริการ (Services)

ในประเด็นเรื่อง “พื้นที่บริการ (Services)” ประกอบด้วย 4 หัวข้อ คือ ทางสัญจร (Circulation), การทำครัว (Cooking and Heating), สุขอนามัย และสุขลักษณะ (Sanitation and Hygiene), การระบายอากาศ และการทำความเย็น (Ventilation and Cooling) และ ระบบน้ำ (Water Supply)

จากการทบทวนเอกสาร พบว่า มีการศึกษาในประเด็นนี้เป็นหลักมีไม่มากนักส่วนใหญ่จะแทรกอยู่ในการอธิบายในรายละเอียดปลีกย่อย เช่น “ทางสัญจร (Circulation)” ในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของการวางผังของชุมชน หรือ “การระบายอากาศ และการทำความเย็น (Ventilation and Cooling)” ที่สัมพันธ์กับช่องเปิดในรูปด้านของอาคาร

ประเด็นเรื่อง: สัญลักษณ์ และการประดับตกแต่ง (Symbolism and Decoration)

จากการศึกษาพบว่า เรือนพื้นถิ่นพักอาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติก มีการประดับตกแต่งที่แสดงออกถึงสัญลักษณ์ทางความเชื่อต่างๆ เช่น สัญลักษณ์ “ตาแหลว” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ มีลักษณะเป็นไม้ไผ่สานแขวนไว้บริเวณทางขึ้นเรือน ซึ่งมีความเชื่อว่าจะป้องกันไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้าไปภายในเรือน เช่นเดียวกับการแกะสลักหัวบันไดเป็นรูปสัตว์ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร (Lormaninopparat, 2005: 24-25) ที่เชื่อว่าจะปกป้องสิ่งไม่ดีไม่ให้เข้าเรือน รวมไปถึงการติดผ้ายันต์ไว้บริเวณนอกไถ่ เพื่อปกป้องรักษา และเสริมสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัยภายในเรือน ในขณะที่การแสดงออกทางความเชื่อของชาติพันธุ์ขมุ เช่น การนับถือผีบรรพบุรุษ หรือความเชื่อเรื่องเสาะเอก มีการแสดงออกเพียงแค่จัดวางตำแหน่งในทิศทางที่เป็นมงคลตามความเชื่อ และรับรู้ผ่านสำนึกของผู้อยู่อาศัยภายในเรือนเท่านั้น ไม่มีการประดับตกแต่งแต่อย่างใด

ประเด็นเรื่อง: การจัดกลุ่มหมวดหมู่ (Typologies)

ในการศึกษาของ Paul Oliver ได้จำแนกประเด็น “การจัดกลุ่มหมวดหมู่ (Typologies)” ในการศึกษาด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นออกมาเป็น 5 หัวข้อ (Oliver, 1997: 609-610) คือ การจำแนกด้วยรูปด้าน (Typology of Elevations), การจำแนกด้วยรูปทรง (Typology of Forms), การจำแนกด้วยผังพื้น (Typology of Plans), การจำแนกด้วยความสัมพันธ์ของที่ว่าง (Spatial Relationships), การจำแนกด้วยประเภทของโครงสร้าง (Structural Types)

ในประเด็น “การจัดกลุ่มหมวดหมู่ (Typologies)” พบว่า มีการจัดกลุ่มหมวดหมู่ที่สอดคล้องกับแนวทางที่ Paul Oliver ได้เสนอไว้ เช่น “การจำแนกด้วยรูปด้าน” (Typology of Elevations) ตามลักษณะของหลังคาในเรือนพื้นถิ่นชาวขมุ (Lormaninopparat, 2005: 24-25) อย่างไรก็ตาม พบว่า มีการศึกษาที่มีแนวทางที่แตกต่างจากที่ Paul Oliver ได้เสนอไว้ เช่น “การจำแนกด้วยวัสดุก่อสร้าง” (Typology of Material) ในเรือนพื้นถิ่นชาวมอญที่สังขละบุรี (Sagunngam, 2012: 96-98) ซึ่งแบ่งเป็นเรือนที่ก่อสร้างด้วยวัสดุธรรมชาติ, เรือนที่ก่อสร้างด้วยวัสดุธรรมชาติผสมกับวัสดุอุตสาหกรรม และเรือนที่ก่อสร้างด้วยวัสดุ หรือ “การจัดกลุ่มหมวดหมู่ที่มีการจำแนกทางสภาพภูมิศาสตร์” (Geography) ร่วมกับ “การจำแนกตามประเภทของโครงสร้าง” (Structural Types) ในเรือนพื้นถิ่นไทยมอญที่สังขละบุรี (Panin, 1996: 203-211) ซึ่งจำแนกเรือนออกเป็น 5 ประเภท คือ เรือนแพ เรือนเครื่องผูกสะเทินน้ำสะเทินบก เรือนเครื่องผูกบนบก เรือนเครื่องผูกผสมเครื่องสับ และเรือนเครื่องสับ

จากการศึกษาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการศึกษาศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในลักษณะของ “การจัดกลุ่มหมวดหมู่ (Typologies)” สามารถแตกประเด็นการศึกษาไปได้หลากหลายแนวทาง ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะ และบริบทแวดล้อมของพื้นที่

ประเด็นเรื่อง: ประโยชน์ใช้สอย และหน้าที่ (Uses and Functions)

จากการทบทวนเอกสาร สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มหลัก คือ 1) ประโยชน์ใช้สอยที่สัมพันธ์กับการใช้ชีวิต และ 2) ประโยชน์ใช้สอยที่สัมพันธ์กับความเชื่อ

สำหรับประโยชน์ใช้สอยที่สัมพันธ์กับ “การใช้ชีวิต” สามารถพิจารณาได้เป็น 3 ส่วนคือ 1) พื้นที่การอยู่อาศัย คือ เรือน และบริเวณโดยรอบเรือน ซึ่งใน

เอกสารทั้งหมดให้ความสำคัญกับการศึกษาในส่วนนี้ โดยมีการศึกษาพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตประจำตัวด้วยการอธิบายผ่านการแสดงแบบผังพื้น สำหรับ 2) พื้นที่การประกอบอาชีพ แบ่งได้ 2 ระดับ คือ ในระดับของชุมชน ได้แก่ พื้นที่สวน พื้นที่ไร่ โรงสีข้าว เป็นต้น และในระดับของครัวเรือน เช่น เล้าข้าวหรือในกรณีของอาชีพค้าขาย ซึ่งเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นใหม่ภายในชุมชน โดยมีที่ตั้งและขนาดในระดับครัวเรือน แต่มีการปฏิสัมพันธ์กับคนในระดับชุมชน ในขณะที่ 3) พื้นที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ถ้าในพื้นที่ศึกษาที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน จะใช้พื้นที่ของวัดในการทำกิจกรรม และประเพณีต่างๆ เช่น วัดวังแก้วเวการามในชุมชนมอญ ที่สังขละบุรี (Panin, 1996: 117) วัดเจดีย์ทองในชุมชนมอญ ที่จังหวัดปทุมธานี (Angsuvech, 2005: 48)

ในขณะที่ ประโยชน์ใช้สอยที่สัมพันธ์กับ “ความเชื่อ” จากการศึกษาพบว่า ในกลุ่มชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยนั้น มีความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่าง “ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ (Super Natural)” และ “ความเชื่อทางพุทธศาสนา” ฉะนั้นจึงมีวิธีการแสดงออกทางพื้นที่ที่สัมพันธ์กับความเชื่อทั้งสองร่วมกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งในระดับของชุมชน และระดับของครัวเรือน โดยกลุ่มชาติพันธุ์มอญ มี “วัด” เป็นตัวแทนความเชื่อทางพุทธศาสนาในระดับชุมชน โดยที่ “ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์” จะถูกแสดงผ่าน “ต้นโพธิ์” “ศาลปู่ตา” “หลักบ้าน” และ “ป่าช้า” โดยในระดับของครัวเรือน ก็มีการแสดงออกทั้งสองลักษณะเช่นเดียวกัน คือ “หิ้งพระ” และพื้นที่เก็บ “ของรักษา” ซึ่งเป็นตัวแทนของ “ผีบรรพบุรุษ” จะเห็นได้ว่าในกลุ่มชาติพันธุ์นั้น จะให้ความสำคัญกับพื้นที่ “ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์” และพื้นที่ “ความเชื่อทางพุทธศาสนา” ในระดับที่ใกล้เคียงกัน

ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์มอญ ซึ่งรากฐานวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนา มาอย่างยาวนาน ทำให้พื้นที่ทางความเชื่อในระดับของชุมชน จะให้ความสำคัญกับ “วัด” ในฐานะศูนย์กลางทางความศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน และในระดับครัวเรือนก็มีการสร้าง “หิ้งพระ” ขึ้นนอกจากผนัง เพื่อความเป็นสิริมงคล และแยกขาดจากพื้นที่ใช้สอยในชีวิตประจำวัน เป็นการเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพื้นที่มากยิ่งขึ้น ในขณะที่พื้นที่ “ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์” หลงเหลืออยู่ในลักษณะของ “เสาผี” ภายในเรือนเท่านั้น

สรุป

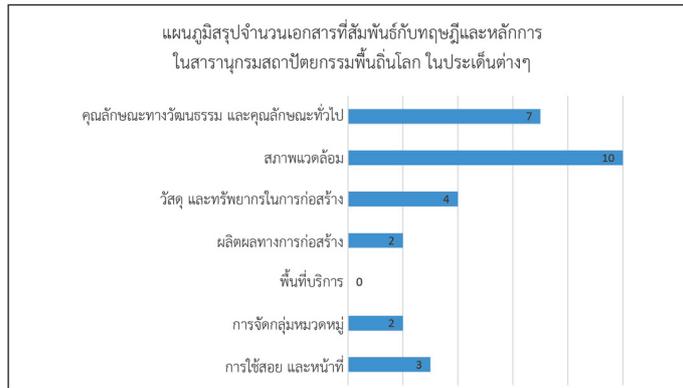
จากการศึกษาและทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาออสโตรเอเชียติกในประเทศไทยจำนวน 16 เรื่อง และการวิเคราะห์ร่วมกับแนวทางการศึกษาว่าด้วยเรื่อง “ทฤษฎีและหลักการ (Theories and Principles)” ทั้ง 9 แนวทางใน “สารานุกรมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโลก (Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World Volume)”

จากการศึกษาและทบทวนสารสนเทศที่เกี่ยวข้องพบว่า การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกในประเทศไทยที่ผ่านมาจะมีเนื้อหาตรง และคำถามที่สอดคล้องกับประเด็นเรื่อง “แนวทางและแนวคิด (Approaches and Concept)” ซึ่งการศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่เน้นการศึกษาใน “แนวทางคติชนศึกษา (Folkloristic Approach)” ที่สัมพันธ์กับคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรือน และสภาพแวดล้อมชุมชนเป็นหลัก ควบคู่ไปกับ “แนวทางการบันทึกและจัดเก็บข้อมูล (Recording and Documentation Approach)” ในการสำรวจภาคสนาม ซึ่งแนวทางดังกล่าวถือว่าเป็นการศึกษาแบบประเพณี (Classical Approach) ของการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ผ่านมา และเป็นแนวทางที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเก็บบันทึกข้อมูลภาคสนามโดยละเอียดจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าในอนาคต และข้อมูลที่บันทึกไว้จะกลายเป็นหลักฐาน และหมุดหมายสำคัญในประวัติศาสตร์การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

ในขณะที่ประเด็นเรื่อง “สภาพแวดล้อม (Environment)” และ “คุณลักษณะทางวัฒนธรรม และคุณลักษณะทั่วไป” แม้ว่าจะไม่ได้นำมาเป็นประเด็นหลักของการศึกษา แต่ก็เป็้องค์ประกอบที่สำคัญในการทำความเข้าใจภาพรวมของพื้นที่ และพื้นฐานทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทำการศึกษา

สำหรับการศึกษาอื่นๆ เช่น “วัสดุ และทรัพยากรในการก่อสร้าง (Materials and Building Resources)” “สัญลักษณ์ และการประดับตกแต่ง (Symbolism and Decoration)” “การใช้สอย และหน้าที่ (Uses and Functions)” “การจัดกลุ่มหมวดหมู่ (Typologies)” พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในลักษณะรายละเอียดปลีกย่อย

หรืออธิบายปรากฏการณ์บางอย่างที่มีความเฉพาะเจาะจง ซึ่งไม่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบมากนัก ส่วนประเด็นการศึกษาที่พบน้อยที่สุด คือ “ผลิตผลทางการก่อสร้าง (Production)” และ “พื้นที่บริการ (Services)” ซึ่งศึกษาที่เจาะลึกลงไปใบรายละเอียด ในขณะที่การศึกษาส่วนใหญ่มีลักษณะของการศึกษาในลักษณะของความ เป็นองค์รวม จึงทำให้ไม่มีการศึกษาในประเด็นนี้มากนักในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกในปัจจุบัน

แผนภูมิสรุปจำนวนเอกสารที่สัมพันธ์กับทฤษฎีและหลักการในสารานุกรมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโลก

เอกสารอ้างอิง

Angsuvech, Jatupon. (2005). *Sathapattayakam puen thin nai samuek Thai-Mon: korani sueksa chumchon Wat Chedithong tambon Klongkwai amphoe Samkok changwat Pathumthani*. (In Thai) [Tracing of Thai-Mon vernacular architecture: case study of Chedithong village, tambon Klongkwai, amphoe Samkok, Pathumthani province]. Master Thesis in Vernacular Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University.

Chaiyotha, Dana. (2005). *Phumisat thawip asia*. (In Thai) [Asian geography], Bangkok: Odianstore Press.

Inthasai, Chuthathip. (1998). *Ruean puen ban chaokhao pao Khamu ban Huayaian mu 6 tambon Lai Ngao amphoe Wiangkan changwat Chiangrai*. (In Thai) [Vernacular houses of Khamu people in village no. 6, Lai Ngao sub-district, Wiangkan district, Chiangrai province]. Bangkok: Faculty of Architecture, Silpakorn University.

Kamket, Chonlathee. (2010). *Kunnalaksana thnag Sathapattayakam painai ruean puen thin chao Sak: korani sueksa Ban Artsamart tambon Artsamart amphoe Mueang changwat Nakornphanom*. (In Thai) [Interior architecture and its value of Sak vernacular house case study of Artsamart village, Artsamart sub-district, Mueang district, Nakhonpanom province]. Master Thesis in Interior Architecture, Faculty of Architecture and Planning, Thammasat University.

Khasan, Auttarat. (2010). *Kati kwam chuea lae phumpanya sueng sampan kub kan tang thin than pang muban lae ban ruean kong chumchon chattipan Lua nai prathet Thai*. (In Thai) [Ritual believe and local wisdom in relation with village settlement and houses of the Lua ethnic in Thailand]. Master Thesis in Vernacular Architecture), Faculty of Architecture, Silpakorn University.

Kirdsiri, Kreangkrai. (2010). *Thatsana usakane*. (in Thai) [Perspectives of Southeast Asia]. Bangkok: Usakane Press.

Lakkanapachong, Pakit. (1999). *Sathapattayakam puen thin ruean chao Palong ban Norlae mu 11 tambon Monpin amphoe Fang changwat Chaingmai*. (In Thai) [Vernacular architecture of Palong people in Norlae Village No.11, Monpin sub-district, Fang district, Chiangmai province]. Bangkok: Faculty of Architecture, Silpakorn University.

Lormaninopparat, Saranya. (2005). *Kongkan sueksa rubbab ruean puen thin lae phumithat nai boriwen tipak arsay kong kasettakon chao Kamain nai boriwen Koh Dach changwat Kandal prathet Kamphucha*. (In Thai) [The study of vernacular houses and landscapes in residential areas of agriculturalists in Dach Island, Kandal province, Cambodia]. Bangkok: Department of Landscape Architecture, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University.

Nartsupha, Chatthip, et al. (1995). *Prawattisat sangkhom lae watthanatham chonchat Thai*. (In Thai) [Historical society and culture of Thai racism]. Bangkok: Thailand research fund.

Oliver, Paul. (1997). *Encyclopedia of vernacular architecture of the world volume 1*. Cambridge: Cambridge University Press.

Panin, Ornsiri. (1996). *Ruean puen thin Thai-Mon ti Sangkhaburi*. (In Thai) [Thai-Mon vernacular houses in Sangkhaburi]. Bangkok: Silpakorn University.

_____. (1999). *Ruean puen ban Thai-Mon*. (In Thai) [Thai-Mon vernacular houses]. Bangkok: Silpakorn University.

Panin, Ornsiri, et al. (2002). *Phumpanya lae kwamsampan rewang kan khong ruean puen thin Thai-Tai kunaraksana khong sathapattayakam singwaetrom nai ruean puen thin*. (In Thai) [Local wisdom development and relationship between Thai and Tai Vernacular House: Sustainable Qualities in Vernacular]. Bangkok: Faculty of architecture Silpakorn university.

- Panin, Ornsiri, et al. (2009). ***Kan sueksa baeb ongruam khong kan prabtua nai boribot yai ti taktang khong krum chattipan Tai-Lao nai puenti lumnam phakkrang khong prathet Thai.*** (In Thai) [Holistic Study for the Adaptability in the Different Context of Tai-Lao Ethnic in the Central Region Basin of Thailand]. Bangkok: Thailand research fund.
- Pongpaibun, Sutthiwong. (2001). ***Kong sang lea ponlawat watthanatham pak tai kab kan patthana.*** (In Thai) [Structure and dynamic culture of southern Thailand and development], Bangkok: Thailand Research Fund.
- Premisrat, Suwilai and others. (2004). ***Panti pasa kong kum chatthipan tang tang nai pathat Thai.***(In Thai) [Maps of languages of ethnic groups in Thailand], Bangkok: Office of The National Culture Commission.
- Pukkathorn, Idh (2007). ***Witi chiwit kwam chuea nai ngan Sathapattayakam puen thai kong chao Bru: sueksa piaptiap chao Bru nai puen thi changwat Nongkhai Mukdahan lae Ubon Ratchathani.*** (In Thai) [Life style and believes in the vernacular architecture of the Bru ethnic: a comparative study of Bru Ethnic in Nongkhai Mukdahan and Ubon Ratchathani]. Master Thesis in Vernacular Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University.
- Sagunngam, Natcha. (2012). ***Ponlawat thang sathapattayakam puen thin kong chao Mon: koranee sueksa chumchon chao Mon ban Pandintham Pandinthong mu 2 tambon Nonglu amphoe Sangkhaburi changwat Kanchanaburi.*** (In Thai) [Mon's vernacular architectural dynamic: case study at Pandintham Phandinthong village no. 2, Nonglu sub-district, Sangkhaburi district, Kanchanaburi province]. Master Thesis in Vernacular Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University.
- Sangaramrungrat, Sompong. (1989). ***Teknik kan kor sang ban chaokhao pao Lua muban Namdan tambon Doiphukha amphoe Bua changwat Nan.*** (In Thai) [Construction techniques of Lua people's house in Namdan village, Doiphukha sub-district, Bua district, Nan province]. Bangkok: Faculty of Architecture, Silpakorn University.
- Sidwell, Paul, (2013). Issues in austroasiatic classification. ***Language and linguistics compass***, 7(8), 437-457.
- Srimoon, Panaporn. (2012). ***Phonlawat thang sathapattayakam puen thin khong kum chattipan Akha Ban Mueangrae tambon Maekha amphoe Fang changwat Chaingmai.*** (In Thai) [Akha ethnic group's vernacular architectural dynamic: case study of Akha community, Moug-Rea village, Meaka sub-district, Fang district, Chiang Mai province]. Master Thesis in Vernacular Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University.